

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasiło jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovarša
v Ljubljani, Frančiškanska ulica 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatelj je pošiljati franko.

Učiteljski Tovarš izhaja vsako sredo popoldne.

Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.

Vse leto velja . . . 20— K

pol leta . . . 10— „

četrt leta . . . 5— „

posamezna številka po 40 vin.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 60 vin. za vsako petit-vrsto. Priloge stanejo poleg poštnine še 45 K.

Telefon uredništva
št. 312.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 75 vin.
. . . dvakrat . . . 60 „
. . . trikrat . . . 45 „
za nadaljnja uvrčenja od petit-vrste po 30 vin.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna.

Članstvo Zaveze jugoslovanskega učiteljstva ima s članarino tudi že plačano naročnino, torej ni treba članstvu naročnine posebe plačevati.

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovarša
v Ljubljani, Mestni trg št. 17/III.

Poštna hranilnica št. 11.197.

Reklamacije so proste poštnine.

Zaveza jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani.

V nedeljo, dne 6. julija 1919.

se vrši nujna

seja upravnega odbora

z začetkom ob 13. uri v posojilničnih prostorih Učiteljske tiskarne.

Dnevni red:

- 1.) Naznanila vodstva.
- 2.) Enotna organizacija učiteljstva kraljestva SHS.
- 3.) Naši referenti v ministrstvu prosvete v Beogradu.
- 4.) Oddaja službe strokovnega tajnika in urednika „Učit. Tovarša“.
- 5.) Samostojni predlogi upravnih odbornikov.

Zaradi važnosti in aktualnosti dnevnega reda je neobhodno potrebno, da se vsi člani upravnega odbora seje gotovo udeležijo.

Vodstvo Zaveze jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani,

dne 1. julija 1919.

Predsednik:

L. Jelenc.

Tajnik:

Vil. Rus.

Jedinstveni učiteljski Savez u Jugoslaviji.

(n. o.) Izaslanici svih pokrajinskih saveza u kraljestvu SHS, i to: Zaveza jugoslovanskog učiteljstva u Ljubljani, Savez hrvatskih učiteljskih društava u Zagrebu, Učiteljsko udruženje u Beogradu, posebni odaslanici iz Banata, Bačke i Baranje, Učiteljsko društvo u Crnojgori, Učiteljski savez u Bosni i Hercegovini i Savez učiteljskih društava u Dalmaciji — sakupiše se dne 8. lipnja u Beogradu u svrhu ujedinjenja u jednu jedinstvenu organizaciju.

Prvi susret braće rastavljene od više vijekova bio je zaista veličajan i ganutljiv. Rodoljubne izjave pojedinih izaslaničnika bjehu popraćene razumljivom uzbuđenju, oduševljenjem i suzama.

Velika misao ujedinjenja propagirana od najodličnijih umnika svih triju plemena, međ kojima je dostojno bio zastupan učiteljski stališ, i u djelo privedena herojstvom srpskog vojnika i revolucionar-

nim podvigama ostalih suplemenjaka, donijela je i jedinstveno udruženje učitelja kao logičnu posljedicu.

Na glavnom sastanku u Beogradu i na nastavljenom konferenciji u Zagrebu dne 15. lipnja konstatiran je potpuni sklad u mišljenju. Raspravljena su razna pitanja, koja se odnose na predstojeću radikalnu reformu školstva, na temelju koje će se pučka nastava i socijalni položaj učitelja postaviti na pravo mjesto, dostojno vremenu i stečenoj slobodi. Nacionalni i kulturni program naše buduće organizacije i škole u kraljestvu, iznesen po izaslaniku Učiteljskog saveza u Dalmaciji, bio je svestrano odobren.

Istodobno je prihvaćen prosvjed na ime cjelokupnoga jugoslovanskog učiteljstva protiv prohtjeva Italije na naš narod i teritorij, svečani zavjet, da će učiteljstvo za ideal oslobodjenja i posljednjeg

sela od tudjeg gospodstva neumorno raditi, za nj živiti, a do potrebe i umrijeti.

Na koncu prihvaćena je slijedeća rezolucija:

Narodno učiteljstvo iz svih strana kraljevstva SHS, zastupljeno po svojim izaslanicima danas prvi put na svom sastanku u prijestolnom gradu Beogradu, daje oduška svome neizmjerne vesele, što je doživilo dan oslobodjenja domovine i ujedinjenja narodnoga pod sjajem zvijezde Karagiorgjevića.

Učiteljstvo slaveći u blagodarnosti uspomenu narodnih heroja i mučenika, živih i mrtvih, sjeća se ovom svečanom prigodom i svojih prvaka Ivana Filipovića, Davorina Trstenjaka, Andreja Praprotnika, Mihajla Jovića i drugih, zaričući se, da će slijediti njihovim stopama na putu plemenskog bratstva i potpunog stopljenja troimenog a jednog naroda.

Narodno je učiteljstvo ponosno, da je u veliko djelo oslobodjenja i ujedinjenja doprinijelo potpuni dio, na isti način svjesno je i znamenite uloge, što je ima u obnovljenoj domovini. Ovu visoku i časnu ulogu učiteljstvo će nastojati da duševno i pregorno izvrši na način da uljudba budućih pokoljenja bude odgovarala junačkoj predaji naših otaca.

Dosljedno tome cjelokupno učiteljstvo je uvjeren, da će narodna vlada čim prije provesti reformu školstva i učiteljskog pitanja, da obezbjedi ne samo opstanak, nego i procvat učiteljsko stališa na način dostojna vremenu i zvanju našemu.

Izaslanici izjašnjavaju se za potpuno stapanje učiteljstva u kraljevstvu SHS u jednu jedinstvenu organizaciju.

Sprovedenje ovog zaključka povjerava se predstavništvu Učiteljskog udruženja u Srbiji, koje će dogovorom sa postojećim pokrajinskim savezima učiniti sve što treba za saziv opšteg učiteljskog kongresa u Beogradu radi definitivnog i detaljnog odobrenja ove rezolucije.

Za Učiteljsko udruženje u Srbiji:

Predsjednik Dim. J. Soklović,

u ime crnogorskog učiteljskoga:

M. Vukčević.

Za Savez učiteljskih društava u Dalmaciji:

Predsjednik Ivo Radovanović.

Za Zavezu jugoslovanskog učiteljstva u Ljubljani:

Predsjednik L. Jelenc.

Za Savez učiteljskih društava u Bosni i Hercegovini:

Nedjeljko Lazarević.

Za Savez hrvatskih učiteljskih društava:

Josip Škavić.

Zapisnik

seje odposlanec Saveza učiteljskih društava u Dalmaciji, Saveza hrvatskih učiteljskih društava u Zagrebu i Zaveze jugoslovanskog učiteljstva u Ljubljani, vršeće se dne 22. junija 1919 u Učiteljskom domu u Zagrebu.

Navzoči: Ivo Radovanović, Luka Jelenc, E. Gangl, Anton Gnus, Josip Granec, Dragutin Siler, Josip Kirin i Josip Skavić.

1. Predsednik Saveza pozdravi došle tovariše ter izjavi, da je današnji sastanak posvećen posvetovanju in razgovoru o ustanovitvi UJU.

2. Ivo Radovanović poroča o prvem sastanku odposlanec u Beogradu z dne 8. junija 1919.

Odposlanci Zaveze jugosl. učiteljstva u Ljubljani se pridružio z velikim odobravanjem resoluciji.

3. Odposlanec Zaveze Gangl predlaga:

a) Temelji centralne učiteljske organizacije so okrajna (kotarska) učiteljska društva.

b) Pokrajinske zveze posredujejo v prehodni dobi med društvi in centralo.

c) Pokrajinske zveze naj se imenujejo Učiteljska udruženja, ki imajo svoj sedež: v Ljubljani, Zagrebu, Sarajevu, Splitu, Beogradu in eventualno Cetinju.

Okrajna učiteljska društva morejo brez ozira na dosedanje političke meje pristopiti k onemu udruženju, ki najbolj odgovarja njegovim prometnim prilikam s sedežem udruženja.

Osrednja stanovska organizacija, ki ima svoj sedež v Beogradu, se imenuje Savez učiteljskih udruženja kraljestva SHS.

Omenjene ustanove veljajo za prehodno dobo, da se uprav na ta način

LISTEK.

Bitka na Kosovem l. 1389.

Preteklost vseh evropskih narodov pozna srednjeveški in novoveški del svoje zgodovine. Povsod pomeni novi vek dobo urnejšega napredka, notranjega in zunanjega osvobođenja. Pri južnih Slovanih, predvsem pri Srbih, pa znači začetek srednjega veka — začetek narodne sužnosti, propad domače države, provzročeni po invaziji Turkov-Osmancv. In ves novi vek do najnovejšega časa pomeni najtežjo dobo srbske preteklosti sploh.

Znameniti Štefan Nemanja je položil 1168-1196 temelj srbski državi; on jo je prvi na znotraj utrdil in ji na zunaj dal širše meje, med Moravo in Adrijo. Na temelju so gradili dalje njegovi potomci in nasledniki, slavna dinastija Nemanjičev, ki so vladali v Srbiji do l. 1371. torej nad 200 let. Nemanjev sin in naslednik Štefan Prvovenčani (1196-1228) je dosegel s svojo spretno politiko, da mu je papež poslal kraljevsko krono; on je bil

tedaj prvi okronani srbski kralj (1217). Papež je predstavljal namreč takrat tako mednarodno politično avtoriteto, da se je glasila njegova podelitev nekako tako, kakor po današnjih pojmih mednarodno priznanje državne neodvisnosti in enakopravnosti. V cerkvenem oziru pa je Štefan Prvovenčani dosegel neodvisnost s tem, da je postal njegov brat, znameniti sv. Sava, prvi nadškof novo ustanovljene srbske nadškofije (1219).

Odslej se je Srbija stalno večala in jačila. Za kralja Štefana Uroša III. Dečanskega (1321-1331) je segala že do Donave in Timoka, v dolino Gorenje Strume in čez severno Macedonijo in Albanijo. Predstavljala je že davno prvo silo na balkanskem polotoku. Višek pa je dosegla za vlade Štefana Dušana Silnega (1331-1355). Ta energični in podjetni vladar je razširil oblast Srbije daleč preko sosednjih meja; cela Macedonija razen Soluna samega, vsa Albanija, Tesalija, Epir z Eto-lijo in Akarnanijo je pripadala njegovi državi. Od Donave do Korintskega zaliva, od Adrije do Timoka in Meste, povsod tod je segalo srbsko gospodstvo. Ni čuda, da je jel misliti na najvišji cilj, ki ga je mogel

doseči balkanski gospodovalec, — na osvojitve zadnjih ostankov nekaj mogočnega Bizantinskega cesarstva, na osvojitve samega Carigrada. Semkaj preložiti svojo prestolico in zavladati odtod Grkom in Srbom, in vsemu polotoku, to je bil njegov cilj. Da bi dal temu stremljenju že na zunaj izraza, se je dal leta 1346. v Skoplju okronati za carja, hkrati pa je dal srbsko nadškofijo povzdigniti v patriarhijo, s čimer je bila dosežena v političnem in cerkvenem oziru najvišja stopnja stare Srbije.

Dušanove aspiracije na Carigrad pač niso več tvorile realistične politike. Pa, — niso se izpolnile, zakaj Dušan je umrl že leta 1355., šele v 46 letu svoje starosti. Po njegovi smrti so se začele zgrinjati nesreče nad Srbijo.

Naslednik mu je bil mladi sin Uroš (1355-1371), ki pa je bil slaboten, neodločen vladar, pravo nasprotje svojega očeta. Dušan je bil po državi za upravitelje posameznih pokrajin postavil velikaše, ki so bili bojeviti, podjetni možje, katere pa je vse Dušan s svojo odločno, krepko osebnostjo držal v pravem razmerju. Ko pa je namesto njegove močne vladarske avto-

ritete stala nad njimi le slabotna Uroševa oblast, ki se je ni bilo treba bati, so postajali ti velikaši vedno bolj samostojni vladarji v svojih pokrajinah. Najimenoitnejša med njimi sta bila brata Vukašin, ki je gospodoval v pokrajini okrog Prizrena in južno od Šar-planine, in Uglješa, gospodar ozemlja v vzhodni Macedoniji okrog Drame in Sereza. Dočim je imel Uroš de-jansko oblast le še v severni Srbiji, so velikaši, zlasti južni, poleg njega kot carja oklicali Vukašina za kralja (leta 1366. v Prilepu). Vukašin je bil odslej najmočnejši gospod v južni Srbiji; bil je zelo podjeten in energičen in moramo reči, da tudi dalekoviden vladar. Zakaj spoznal je, da preti Srbom velika nevarnost vsled prodiranja Turkov, zato je smatral boj zoper nje za svojo prvo nalogo.

Turki so si začetkom XIV. stoletja zgradili močno državo v Mali Aziji, ki je bila izrazito vojaškega značaja. Zato ni čuda, da se je njihova moč stalno širila; še tekom prve polovice istega stoletja so vzeli Bizantincem domala vso Malo Azijo. Toda cesarji v Carigradu niso služili, kaka nevarnost jim preti od tega vojaškega ljudstva; zato so celo klicali

izgrade čvrstejšie in gotovejše osnove bodoče edinstvene stanovske organizacije.

4. a) Izvršujoč činitelj Saveza je ožji odbor v Beogradu, ki pošlje vanj vsako udruženje po enega učitelja (učiteljico) v Beogradu ali najbližji okolici.

b) Širši odbor tvorijo člani ožjega odbora in vodstva poedinih udruženj.

c) Predsednik Saveza je član ožjega odbora, nastanjen stalno v Beogradu.

5. Odposlanci priporočajo, da se skil-če kongres učiteljstva kraljevine SHS z ozirom na znamenite vloge, ki jih mora vršiti šola in učiteljstvo v novi državi.

6. Odposlanci soglašajo, da je »Narodna Prosveta«, ki jo izdaja Učit. udruženje v Beogradu, glavni organ Saveza.

7. Kot najnujnejše potrebe, ki jih je treba urediti z ozirom na šolstvo v državi, so:

a) Šola je državna ustanova in učitelji so državni činovniki.

b) V ministristvo prosvete se pokličejo kot poročevalci učitelji Srbi, Hrvati in Slovenci, ki jih predlagajo posamezna učiteljska udruženja.

c) Vsaka ustanova (zakon, naredba, predpis), ki se nanaša na šolstvo in učiteljstvo, naj se izdeluje v soglasju s Savezom po načelu: Ničesar o nas brez nas!

č) Šolstvo ima od najnižje do najvišje inštanace samostalno upravo, ki jo izvršujejo strokovnjaki.

Z a g r e b, dne 22. junija 1919.

Dne 24. junija 1919 so se zbrali v Učiteljskem domu v Beogradu odposlanci Zaveze jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani, Saveza hrvatskih učiteljskih društev v Zagrebu in upravni odbor Učiteljskega udruženja u Srbiji ter so vsestransko in temeljito razpravljali o zagrebških sklepih.

Domenjen je bil nastopni komunike:

Na osnovi razgovorov je sklenjeno, da se zagrebški sklepi sprejmejo kot podlaga razprav na skupščinah poedinih zvez (udruženj), po katerih se hoče pripraviti material za kongres učiteljstva kraljevstva SHS. — Odbori poedinih zvez naj takoj izberejo po enega člana kot delegata v ožji odbor, ki ga naznanijo upravnemu odboru udruženja v Beogradu, da ga ta prijavi g. ministru prosvete, ki ga pozove na službovanje v ministristvo prosvete. — Skupščine dosedanjih zvez (udruženj) izberejo delegate za učiteljski kongres.

Vse posle vodstva naše centralne organizacije vodi sedaj upravni odbor srbskega Učit. udruženja. Z njim direktno posluje vodstvo naše Zaveze.

Minister prosvete dr. Ljubo M. Davidović, ki je sprejel tudi zastopnika naše Zaveze tov. Jelenca in Gangla, je priznal opravičenost vseh naših zahtev in nasvetov ter izjavil, da ne izda nobene naredbe in ne predloži nobenega zakona, da bi prejne čulmenjin predlogov naše centralne organizacije. Brez vednosti in sodelovanja te se z ozirom na šolstvo in učiteljstvo ničesar ne ukrene. S tem je 6. točka zagrebškega posvetovanja ugodno rešena.

Enaka zagotovila so dobili naši odposlanci na vseh drugih merodajnih mestih, kjer so se oglasili. Zadeve šolstva in učiteljstva, naj bodo z njimi kakorkoli v zvezi, se rešujejo posledje v soglasju in z odobrenjem naše centralne organizacije.

Prvi uspeh se je že pokazal s sprejetjem zakonske predloge o izmenama i

dopunama u zakonu o narodnim školama od 19. aprila 1904. Drugi uspehi se pokažejo v bližnji bodočnosti. Imenovani zakon je bil sprejet na seji Narodnega predstavništva, ki se je vršila v sredo, dne 25. junija t. l. Gospodje poslanci so napravili zakonski načrt na temelju informacij in posvetovanj z upravnim odborom naše centralne organizacije.

Bistvene določbe novega zakona so: Učitelji so državni činovniki.

Stalni učitelji dobivajo letne početne plače po 2400 dinarjev. Plača se povišava s periodičnimi poviški, ki jih je devet. Prvih osem je po 300 din., zadnji po 200 din. Poviški se dobivajo na vsaka tri leta tako, da dobi učitelj s 27. službenim letom poslednjo plačo po 5000 din. Z 32. službenim letom se more učitelj upokojiti. Ako pa služi še dalje, dobiva letni dodatek 400 din. Začasni učitelji dobivajo na leto po 1600 din. ter brezplačno stanovanje in kurjavo. (Člen 8.)

Sve odredbe o novim platama po ovim izmenama važe u svemu za sve učitelje iz celog kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca i oni će prevesti na isto najdalje do 1. decembra ove godine. (Člen 10.)

Do tega roka prejema vsak k vsem dohodkom še po 10 kron na dan zase in dve kroni za vsakega otroka in ženo. Možeče je, da se ta poslednji načrt še kaj predrugači, a ne na našo škodo.

Učiteljice so z učitelji enakopravne.

Zanimala bo naše čitatelje izjava g. ministra prosvete, ki glasom nje izdelujejo enotni šolski zakon na temelju načrta naše Zaveze.

Sedaj smo na pravem potu, in po tem potu pojdemo neovirano naprej v blagor stanu in šole. Značilno je, da je bil v Narodnem predstavništvu zakon sprejet brez ugovora, enodušno in soglasno, kar se ni še nikdar zgodilo. Dali smo pravce in smer vsem drugim, ki hočejo dobro sebi in državi, kateri služijo. Ničesar o nas brez nas, a tudi ničesar proti nam! O podrobnostih pozneje. V eni sapi ne smemo vsega povedati.

LJUD. POTOČNIK:

O kam, gospod, gre tvoja pot?

Naša pot mora iti naprej in navzgor; tega se moramo zavedati vsi, ki smo resne volje in ki imamo opraviti s stavbo našega novega domovanja; prav posebno pa se moramo te zahteve zavedati šolniki, ki smo pri gradnji oni imenitni takozvani pionirji, kojih poglavitno delo je, utrditi naš dom v njega temeljih, to je v njegovi bodočnosti — v mladini.

Odlok višjega šolskega sveta, ki potom okrajnih šolskih svetov vroča šolskim vodstvom imenik raznih slovenskih učnih knjig iz c. kr. zaloge šolskih knjig na Dunaju, z ukazom, da naj šolska vodstva nemudoma poročajo, koliko v seznamu navedenih knjig bi se v prihodnjem šolskem letu na ondodni šoli rabilo, pa ne odgovarja tem načelom.

Ko sem prebral omenjeni odlok, se me je polastilo neko trpko, trpko čustvo. Slično onemu, ki sem je imel pred 15. leti, ko je na telovadišče med telovadno uro prilomastil neki sirovec, izruval vpricho mene iz vrste telovadcev svojega dečka, odšel z njim na travnik tik šole, da je z drugimi vred sušil krmo, krel in zabavljal s posebno virtuoznostjo črez šolo in učiteljstvo, in o katerem slučaju je okrajni glavar dotičnega okrajnega glavarstva rekel, da je zadevo »natančno preštudiral, da pa ni najti kazenskega š., da bi se močeh!) kaznovati, ker on je bil na svojem

travniku in na svojem (!) sme delati vsak, kar hoče!) — Jaz sem bil takrat novopečeni učitelj, idealen, da nisem vedel, ali je večje veselstvo, ali pa moj idealizem; ko sem mislil, da sta šola in učitelj vsem tako sveta in vzvišena, da si sirovost in zloba niti prav blizu ne upata.

V oblasti tega zanosa sem se nahajal do trenutka, ko sem izvedel od predsednika okrajnega šolskega sveta, od avtoritetetorej, da celo za najkrutejše žalitve ni za šolo in učitelja med paragrafi nikake zadostitve. Teško je očrtati moj tedanji duševni položaj, vihar, ki se je polastil moje duše. Zazdelo se mi je, da slišim nekje nabijati po naklu kovača, in glavarjeva pisarna pa se je zibala z menoj vred gori in doli, kakor da bi visela na gumilastiki. Glavarjeve oči so me na pol srepe, na pol zvedavo gledale in kakor, da bi bile slutile mojo notranjost, sem zaslišal zopet: »Ja, leider keine SS aber ich werde den Kerl im stillen auf 24 Stunden einsperren lassen!«; toda jaz sem med tem že odhajal... Zaveš, da sem si izbral najbolj brezpraven poklic je bila z mojim prejšnjim tozadevnim naziranjem v nasprotju, v kakršnem sta se nahajala prva človeka, ko sta bila iz raja natirana v dolino solza, trnja in osata. Prvi hip sem menil, da je izgubljeno vse, a rešila me je moja mladost; tista mladost, ki človeku daje ravno tam neko posebno veselje do dela, kjer se mu najtežje ovire stavijo nasproti. Hvala Bogu, da je tudi moja mladost imela nekaj take energije! Pod njenim vplivom se mi je zopet utrdila zavest, da sta šola in učitelj vkljub vsem prevaram v resnici vendar najvažnejša faktorja v človeštvu. Ta zavest mi je poklicala mojo dobro učiteljsko vero zopet nazaj; vera je rodila ljubezen in pod blagodejnimi žarki tega, vseoživljajočega solnca, se je začelo novo življenje starih idealov, onih naših angeljev varuhov, ki so nas že tolikokrat oteli katastrofe.

Toda dovolj!

»Po dolgem, mučnem času, po stezah trnjevih, na glavi s krono zlato, a v srcu z radostjo si prišla zopet k nam, o Jugoslavija! Naj zaori od skal, do skal: Oj živela, oz živela!«

To je ogenj ljubezni, ki je zaplamtel iz srca mlade Jugoslovanke, 12 letne hčerke moje, učenke IV. razreda, ob priliki zaključitve neke spis. naloge.

Kateremu domovino- in mladino-ljubu ne zaigra srce veselja, videti to navdušenje naše mladine: bodočnosti naše države? In kateremu domovino- in mladino-ljubu ne bi se bridkosti in trpkosti v ogorčenju skrčilo srce ob misli, to mladino, to zaloga naše bodočnosti še nadalje trapiji z avstrijskim duhom prežetimi knjigami in tako ustvarjati v mladih dušah disonanco baš na strunah ki bi morale visoko pesem našega koprnenja in hrepenenja: domovinsko ljubezen naše matere domovine svirati v najlepši harmoniji? Se li ne pravi to, ne le ne upoštevati drhtenja mladih src, kodomovinska ljubezen je prav mnogokje vsled domačega vpljiva še v tako veliki nevarnosti, ampak tudi sploh ne razumevati potreb sedanjega časa in omalovaževati testo otroške duše in načela psihologije? — Vprašamo, čemu se je sestavila anketa za sestavo novih čitank že tako zgodaj, ako ne zato, da bi se takoj lotila najnujnejšega izmed vseh nujnih del? In zakaj se ga ni, ker vsaj poročano ni bilo, da bi se bila že le samo enkrat sestala k delu. Čemu iz raznih osebnih ozirov pu-

ščati tako važno delo v nemar. Učiteljska društva posvetite na svojih domovinska ljubezen je prav mnogokje svojo pozornost!

Ali nas ne bi bilo upravičeno sram pred samim seboj, — da ne omenjam onega bavbava, ki se mu pravi inozemstvo, ako se po vsej pravici z ogorčenostjo in gnjevom spominjamo žalostnega časa naše sužnosti, ob jednem pa ne bi se mogli ločiti od onega, kar nam je k sužnosti kazalo pot? Ali je treba, da bi se v naših čitankah še nadalje vlekla ona črnožolta avstrijska nit? Ali naj še nadalje v učnih knjigah sedi na prestolu mačeha, mati pa, da naj bi čakala do svetega Nikola, da se ji izprazne sedež, ki ji gre že od vseh časov sem in kojega bi sedaj že z novim šolskim letom lahko zasedla z radostjo izpoznane matere; pa jo nremo proč mi sami; lastni njeni otroci. O, grenka kupa razočaranja! Čehi so svojo mater domovino najprvo slovesno ustoličili v šoli! In mi tedaj? ...

Ali naj gledam še dalje, da mora mati v sramoti v kotu čakati, kdaj milostno izprazne, njen sedež tujka, mačeha?

Nikakor ne!

Mi zahtevamo v najkrajšem času novih čitank, posvečenih etiki in sestavljenih tako, da bodo ogenj domovinske ljubezni našel v njih vsega potrebnega materiala. Tega je zdajšnji šoli treba, kot vode ribi. Zato pa prosimo in rotimo šolsko oblast naj zavrže vse druge ozirne razum ozira na mladino in domovino in naj opusti misel na nakup šol. knjig c. kr. zaloge in naj jih — že iz narodnega ponosa — zavrne, če bi jih ponujali tudi zastojni šolska oblast naj odstrani takoj vse ovire, ki so krive, da ne deluje anketa za sestavo šolskih knjig, in naj — magari — kar je dobrega v raznih Ganglovih-Schreinerjevih čitankah in berilih sprejme tudi v novih knjige, če že drugače ne gre. Ako primarkuje papirja, se ga naj vzame časopisov, ki ga imajo, kakor je to večkrat opaziti, itak preveč; in če tudi ne, se moramo vendar zavedati, da se hiša začne graditi pri temelju in ne pri prvem nadstropju, ako bi ena tiskarna ne zmogla dela, naj jih dela več, naj delajo vse! Ako bi anket primanjkovalo moči, naj se pritegne še novih; učiteljem pa, v njih zaposlenim na se pa da za ta čas dopust oziroma tudi primerno subvencijo. Nov čas je tu kaj, saj trka na vsa vrata tako mogočno, da ga sigurno čuj vsak. On zahteva novega duha in gorje, če ga ne najde! Svoji smeli moči bo pokončal vse, kar ne bo odgovarjalo duhu novega časa.

Tovariši, Vi pa postavite pred vsako šolo velik križ, da se zli duh mrtve Avstrije ne bo upal vanjo, isto tako naj s zvesto pokriža vsak šolnik z velikim jugoslovanskim križem sramotenja, trpljenja in vstajanja, če te bo ogoržal zli duh, prejšnjih časov. Nikari pa sam klicati vraga!

Izvršilna naredba višjega šolskega sveta o novih učiteljskih službenih prejemkih dne 10. VI. 1919. šte. 8070

Višjemu šolskemu svetu se vidi potrebno, da izda okrajnim in mestnim šolskim svetom podrobna navodila, kako se vporabljajo in izvršujejo nekatere določbe naredb celokupne deželne vlade v Sloveniji z dne 14. februarja 1919, št. 30 Ur. l. in z dne 5. maja 1919, št. 473 Ur. l. o začasni ureditvi službenih prejemkov učiteljev in učiteljic na javnih ljudskih meščanskih šolah, in kako naj se v vsakem stvo discipline med učiteljstvom in v

Turke na pomoč v svoje državljanske vojske. Kot zavezniki ali celo najemniki bizantinski so se Turki prvokrat udarili s Srbi še za Dušana na macedonskih in tesalskih bojiščih. Eno leto pred Dušanovo smrtjo pa so si Turki osvojili Kalipoli, »most v Evropo«, od koder so si v kratkem vzeli Tracijo; sultan Murat I. (1362-1389) je prelozil naposled svojo prestolico v Adrianopol (1369). Zdalj šele so se osedje, Bizantinci, Srbi in Bolgari, od katerih je bil Vukašin najenergičnejši, zavedli nevarnosti, ki jim preti. Sklenili so med seboj zvezo, da vržejo Turke zopet nazaj v Azijo. Ali ker so Bolgari in Bizantinci predstavljali popolnoma oslabiljeni državi, je ležala glavna vojaška sila pri Srbih, ki so imeli tudi iniciativo za ofenzivo. Kralj Vukašin je prodiral s svojim sinom Markom (»kraljevič Marko«) in bratom Uglješo v Tracijo in tu je prišlo 26. septembra 1371 dan hoda zapadno od Adrianopola nenačdoma do težke bitke med Srbi in Turki, v kateri so bili prvi popolnoma premagani; oba brata, Vukašin in Uglješa, sta padla v boju.

Ta bitka na Marici (ali pri Černo-menu, po bližnjem kraju) je imela usode-

polne posledice za Srbe. Za njo se začne turško gospodstvo nad Srbi, zakaj vsa južna Srbija, na jug od Šar-planine, je morala odlej priznavati turško nadoblast, plačevati Turkom davek ter se udeleževati njihovih vojnih pohodov. Med temi je bil tudi Vukašinov sin Marko, ki je po očetovi smrti zavladal kot kralj v Prilepu.

Dva meseca po bitki na Marici je umrl car Uroš, zadnji Nemanjić, ki je bil priznan kot vladar le še v Srbiji od Šar-planine do Donave. Država je bila sedaj brez zakonitega vladarja in odslej so gospodovali knezi posameznih pokrajnih popolnoma samostojno. Med njimi sta bila najimenitnejša Vuk Branković, ki je vladal pokrajini Kosovega polja s sedežem v Prištini, in knez Lazar, ki je prvotno gospodoval le v notranji Srbiji, pozneje pa s svojo spretno taktiko dosegel, da je bil priznan za vrhovnega gospodarja od Šar-planine do Donave. Bilo je videti, da je on poklican, da zopet vzpostavi Srbijo. Obmejne srbske kraje na severozapadu pa si je osvojil energični bosanski vladar Tvrdko ter se leta 1377. oklical za kralja Bosne in Srbije. Vkljub temu pa sta ostala z Lazarjem vedno dobra prijatelja.

To je politična dispozicija dobe, v katero je zasekala katastrofa na Kosovem novo razdobje. Turki so se bili na Balkanu med tem že močno utrdili. Zagospodovali so že celo Bolgariji, vzeli Solun in si ustanovili trdne postojanke po južni Srbiji, ki je podlegla na Marici; od leta 1381. so se začeli njihovi napadi v še svobodno severno Srbijo. Srbi so morali posvečati turški nevarnosti obilo pažnje. Leta 1387. je Lazar pobil Turke pri Pločniku ob Toplici ter jim zopet iztrgal Niš in Piro, ki so ju bili že zavzeli. Med tem pa so bili Srbi osmani udarili z juga v južno Bosno, tu pa jih je leta 1388. Tvrdko poveljnik vojvoda Vlatko Vuković popolnoma potolkel.

Ta dva večja neuspeha sta nagnila sultana Murata, da je sklenil udariti nad Srbijo in Bosno. Kmalu je začela prodirati velika turška vojska, v kateri so se nahajale pred vsem maloazijske čete, pa tudi krščanski vazali iz Albanije in Tesalije in eden iz južne Macedonije. V vojski so bili sam sultan Murat I. s svojima sinovoma Bajazitom in Jakubom ter s svojimi najboljšimi vojskovodji. Srbov tā veliki turški naval nikakor ni našel neprivržen. Lazar je bil sklenil zvezo zoper

Turke z najimenitnejšimi srbskimi knezi posebno z Vukom Brankovićem, svojim zetom in Tvrdkom, ki je poslal na pomoč večjo vojsko Bosancev pod poveljstvom Vlatka Vukovića.

Ob južni meji, na širokem Kosovem polju, sta trčili vojski druga ob drugo. se je vnela 15. junija, na dan sv. Vida 1389., težka bitka med Srbi in Turki slednji so bili v premoči in so imeli boljše organizirano vojsko. Koj v začeli bitke se je vtihotapil srbski plemič Miloš Obilić v turški tabor ter zabodel sultana Murata. Res je nastal zaradi tega nemir pri turških četah, tako da so se Turki pri Srbi že umikali. Ali energični in odločni Bajazit, ki so ga sedaj oklicali za sultana, je hitro zopet napravil red. Srbske vojske središču je zapovedoval sam Lazar, levem krilu so stali Bosanci pod Vlatkom Vukovićem, dočim je vodil desno krilo Vuk Branković, ki je že zmagovito potisnil Turke nazaj. Tedaj pa se je zagnal Bajazit s svojimi četami v bok Lazarjevemu središču, ga premagal, nato pa razbil Bosance. Sedaj je moral tudi Branković nazaj, — bitka je bila izgubljena. Koj Lazar je bil vjet z mnogimi srbskimi

teresu narodnega šolstva postopa pri nameščenju učiteljev.

Okrajnim in mestnim šolskim svetom se torej naroča sledeče:

K § 1: Prijave in prošnje učiteljev za pomaknitev v višjo plačilno stopnjo ali v višji činovni razred opremi okrajni šolski svet s prav kratko občno kvalifikacijo okrajnega šolskega nadzornika ali šolskega voditelja, ako okrajni šolski nadzornik v zadnjem času dotičnega učitelja ni nadzoroval.

K § 1a: Učitelji, ki žele, da se jim pri uvrstitvi v činovne razrede in plačilne stopnje pregledajo prekinitve, naj to prošnjo vložijo službenim potom (okrajni, mestni) šolski svet pa predloži prošnjo s poročilom o prosilčevih podatkih z izjavo, ali naj se prošnji ugodi.

K § 1b: Okrajnim in mestnim šolskim svetom se naroča, da nemudoma poizvedo, in do 30. junija 1919 poročajo, kateri ravnatelj, nadučitelj, šolski voditelj in učitelji imajo stanovanje v naravi ali ga uživajo, ker jim ga je dal vzdrževalec šole na razpolago.

Te podatke potrebuje višji šolski svet, da nakaže dotičnim osebam izza 1. julija 1919 samo polovično aktivitetno doklado.

Za pravilno tolmačenje tega paragrafa se pa dajejo sledeča pojasnila:

Pri prvi uvrstitvi učiteljev v činovne razrede in plačilne stopnje, torej pri prvi izvršitvi naredb o novih plačah se mora odtegniti polovica aktivitetne doklade vsem ravnateljem, nadučiteljem, šolskim vodjem in učiteljem, ki so dejanski zasedli nakazano jim stanovanje.

Le tedaj, ako se premeščeni ali na novo nameščeni učitelj omenjenih vrst opravičeno brani, sprejeti nakazano stanovanje v naravi in okrajni šolski svet razsodi, da stanovanje ni primerno ali uporabno, ter je učitelj vsled tega primoran najeti drugo stanovanje, se mora nakazati cela aktivitetna doklada.

K § 3: Namestnim in začasnim učiteljem, ki še nimajo usposobljenostne preizkušnje, se ustavijo službeni prejemki, čim preneha namestna služba ali poučevanje, za katero so bili začasno nastavljeni.

Namestnim in začasnim učiteljem, ki imajo usposobljenostno preizkušnjo in so zato začasno uvrščeni v V. činovni razred (ali na meščanskih šolah v IV. razred), pa se v zmislu četrtega odstavka § 3 ustavi plača le tedaj, če začasni učitelj zakrivi ali provzroči, da tri mesece ali še daljši čas ni zaposlen v šolski službi.

Šolskim oblastvom se strogo naroča, da najpazljiveje skrbijo za to, da se te določbe ne bodo zlorabljale v zasmeh oblastvom in v škodo šole in državnih financ, torej, da skrbijo, da bodo namestni in začasni učitelji kolikor mogoče nepretrgoma zaposleni.

Zato se pri višjem šolskem svetu zaeno ureja enotna evidenca vseh učiteljev in učiteljic, ki še niso stalno nameščeni in se naroča:

1. Vsi kandidati učiteljskega stanu, ki so z uspehom prebili zrelostno preizkušnjo na kakem učiteljskem, se morajo takoj ustno ali pisмено javiti višjemu šolskemu svetu ter natančno napovedati svoje bivališče, da se lahko najdejo, če jih hoče kak okrajni šolski svet začasno namestiti.

Ako bi se prijavi tudi pri kakem okrajnem šolskem svetu n. pr. domačega okraja, mora ta, če kandidata takoj ne namesti, prijavo predložiti višjemu šolskemu svetu.

2. Okrajni in mestni šolski sveti morajo najmanj en mesec, preden se odnu- stiti namestni ali začasni učitelj samo zre-

lostnim ali tudi z usposobljenostnim izpitom naznaniti višjemu šolskemu svetu ime učitelja, čas odslovitve iz šolske službe, kratko redovanje glede zmožnosti in metode uporabnosti ter vedenje in končno kraj, v katerem bo bival odslovljeni učitelj te nove namestitve.

Višji šolski svet bo vse okrajne in mestne šolske svete z okrožnicami obveščal, kateri učitelji so nezaposleni in vsled tega na razpolago in kje bivajo, in sicer za vsakega učitelja posebej ali pa za več hkratu. Okrajnim in mestnim šolskim svetom do nove odredbe ostane pravica, da nastavlajo namestne in začasne učitelje, a naroča se jim, da nameščenje takoj naznanijo višjemu šolskemu svetu, ki bo odločal, katero mesto naj sprejme učitelj, če bi bil hkratu pozvan na več krajev.

Namestne in začasne učitelje za kraje, ki smo jih nanovo zasedli ali pridobili (Koroško in Prekmurje) pa bo, dokler se ne vzpostavijo redne okrajne šolske oblasti, nameščal izključno le višji šolski svet.

S temi odredbami se učiteljem ne jemlje pravica, da se sami potezajo za novo učno mesto, nasproti ukazuje se jim, da skrbijo v prvi vrsti sami zato, da jih ne zadenejo posledice zadnjega odstavka § 3.

3. Če so namestni in začasni učitelji nastavljeni do konca šolskega leta, velja to nameščenje do konca počitnic, torej v večini šolskih okrajev do 15. septembra.

Razpisi bivših deželnih šolskih svetov, ki so v protislovju s to določbo, se s tem razveljavljajo.

Ta določba velja že za namestitve v tekočem šolskem letu 1918/19. K § 13 in § 13a: Komaj je bila izdana naredba z dne 14. februarja 1919, št. 361 Ur. l., o novih službenih prejemkih, ki popolnoma preustrojajo službeno razmerje učiteljic za ženska ročna dela, so že poizkušale nekatere osebe izrabljati državo. Dasiravno državni šolski zakon veleva, da morajo načeloma opravljati pouk v ženskih ročnih delih ljudskošolske učiteljice, se je pokazalo stremeljenje za ženska ročna dela izprašanih žena, zlasti pa sprog učiteljev in nadučiteljev, po sistemiziranju posebnih učnih mest za učiteljice ženskih ročnih del. Okrajni šolski sveti so v nekaterih primerih res predlagali, da se mesta sistemizirajo, ne da bi se temljito prepričali o potrebi takih mest.

Višji šolski svet bo zato predlagal glede vseh mest, ki so bila od bivših deželnih šolskih svetov sistemizirana so-li še potrebna in ali naj se preuredi okoliš takih učiteljic. Zatorej se ukazuje okrajnim (mestnim šolskim svetom, da poročajo do 31. julija 1919 v posebnem poročilu:

- katera mesta so bila sistemizirana;
- koliko ur in na katerih šolah ima dotična učiteljica?
- kakšna je razdalja učnemu okolišu prideljenih šol odbivališča učiteljice?
- kakšna potnina se sedaj plačuje, kakšna se morebiti predlaga za prihodnost?
- ime učiteljice.
- od kdaj je nastavljena? ali je usposobljena za ta pouk?
- ali naj se mesto še nadalje obdrži?
- kako naj se eventualno preuredi potvalni okoliš?

Pripominja se pa, da v naredbi določena učna obveznost 18 ur pomeni, da mora učiteljica, ki poučuje več ur, za nadštevilne ure prejemati nagrado, ni pa s tem določeno, da bi morala imeti baš 18 ur. Višji šolski svet bo sistemiziral taka mesta tudi, če bo treba prideliti učitelji manj nego 18 ur, toda naroča se, okrajnim in šolskim svetom, da z ozirom na držav-

vladarje, ki so pod turško nadoblastjo gospodovali od Kotorskega zaliva do Donave in Timoka, torej dokaj obsežni državi, ali oslabljena in stisnjena med agresivnost Ogrske in Turške, nam kaže le sliko države, ležeče v agoniji. Med neprestanimi boji s Turki in z Ogrji je naposled popolnoma podlegla: leta 1459. jo je Mohamed II. speremenil v turško provinco. Štiri leta nato pa je ista usoda zadela Bosno.

Ni čuda, da si je narod to odločilno bitko za trajno ohranil v spominu. Nešteto narodnih pesmi opeva boje in junake Kosova. Po toliki moči, slavi in sijaju dobe Nemanjičev si ni mogel poraza drugače razlagati, kakor z izdajstvom; Vuku Brankoviću je narodna pesem naprtila vso težko, sramotno odgovornost za to veliko nesrečo. In vendar je on ravno nasprotje izdajalca; tudi po bitki še je on najdalje in najtrdovratnejše ključoval Turkom. Bržkone, ker je pozneje res najbolj nasprotovalec Lazarjevima sinovima, je narodov spomin to nasprotje prenesel tudi na starejšo dobo. »Slov. Narod«.

ne finance postopajo kar najbolj vestno in ne predlagajo sistemiziranja gotovim osebam na ljubo, temveč le po dejanskih potrebah. Vsaka zloraba je nedopustna, pokrajinska šolska oblastva so pa v prvi vrsti poklicana, da preprečujejo oškodovanje države.

K II. poglavju naredb z dne 5. maja 1919, št. 473 Ur. l.:

Določbe tega poglavja se bile izdane v korist šol. družbe sv. Cirila in Metoda, Šolskega doma v Gorici, obrambnih društev in končno vseh samostanskih šol.

Ako bi vzdrževalci zasebnih šol, ki glede tega prihajajo v poštev poizvedovali pri okrajnih in mestnih šolskih svetih, kaj imajo ukreniti, da bodo podpore v tej obliki deležni, jih je treba poučiti, naj vložijo prošnje na poverjeništvu za pouk in bogočastje po okrajnih in mestnih šolskih svetih. Prošnjam naj predlože odloke, s katerimi je bila šoli podeljena pravica javnosti, seznane učiteljstva in vse službene dokumente. Tudi je napovedati, ali imajo učitelji stanovanje v naravi, ali in koliko prejemajo plače, ali in koliko prejema šola ali vzdrževalec šole državne podpore ali dotacije pod katerimkoli naslovom.

Dosedanje podpore in dotacije, ki ne slone na posebnih javnih naslovih, se bodo namreč ustavile, kakor hitro prevzame država plačevanje službenih prejemkov tega učiteljstva in bodo ti službeni prejemki urejeni.

Višji šolski svet, ko je v glavnem delu izvršil naredbi o plačah učiteljstva, pa ob tej priliki ne more prezreti žalostnega dejstva, da si učiteljstvo baš v sedanjih, za utrditev naše države tako važnih prehodnih dobin povsem v svesti svoje vzvišene naloge. Dočim je trpelo, stradalo, molčalo in delalo pod starim režimom, ki je učiteljstvo tlačil in zatiral, se vkljub zvišanju službenih prejemkov, vkljub temu, da je šolska uprava poverjena narodnim možem, da šolska oblastva ne vidijo svojega poklica samo v tem, da bi krotila učiteljstvo, pogosto ustavlja ukazom šolskih oblastev in se zlasti ne pokorava namestitnim odlokem. Pripetilo se je, da učitelji prosijo za službo, ko se jih pa začasno imenuje na zaželjeno mesto ali jih tjakaj premesti, se ne pokore ukazom, s čimer občutno oškodujejo vso organizacijo šolstva in pa šolsko decu, ki stane potem brez pouka.

Dokler ne nastanejo popolnoma normalne razmere, se mora vsak uradnik in učitelj šteti v čast, če se mu zaupa težko uradno mesto, zlasti če se ga pošlje v obmejna ali na novo pridobljena kraja. Upornost v takih slučajih ni samo disciplinaren pregrešek, ampak težak greh zoper narod in državo.

Šolska oblastva ne morejo trpeti upornosti učiteljev in z vso odločnostjo je treba postopati, da se vzdrži disciplinarni red med učiteljstvom.

Ako bi namestni ali začasni učitelj ne hotel nastopiti službe, pozovi ga okrajni (mestni) šolski svet, naj v teku 8 dni nastopi službo ali se pa utemeljeno opraviči, zakaj tega ni storil, ali ni mogel storiti. Če opraviča ne drži, ga okrajni šolski svet odslovi ter zaeno brez odloga eventualno brzojavno, javi odslovitve višjemu šolskemu svetu, da se ustavijo službeni prejemki.

Ako pa se upira definitivna učna oseba premestitvi iz službenih ozirov, pozovi jo okrajni (mestni) šolski svet z dekretom, naj v 14 dneh službo nastopi ali pa se opraviči s pristavkom, da se smatra, da je šolsko službo popustila, če bi v cmenjenem roku službe ne nastopil ali ne navedel takih razlogov, ki bi upravičili njegovo zamudno vedenje.

Če službe ne nastopijo v 14 dneh, ali če vložijo opravičbo, poročaj o tem okrajni (mestni) šolski svet višjemu šolskemu svetu, ki presoja, ali je učitelj službo popustil in mu v tem slučaju brez disciplinarnega postopanja ustavi službene prejemke z zadnjim dnevom dotičnega meseca.

Višji šolski svet pa upa, da ne pride nikdar v tako žalosten položaj, in da bo učiteljstvo, ki je sedaj materialno toliko podkrepjeno, da se more posvetiti svoji veliki nalogi, delalo z navdušenjem in rodoljubnim ognjem, sebi v zadoščanje, šoli, deci, narodu, in državi v korist.

V želji, da se v vsakem oziru vzdrži disciplina med učiteljstvom in da se prav vse odstrani, kar bi io motilo, smatra višji šolski svet, ko razpravlja o tem z okrajnimi in mestnimi šolskimi sveti, končno tudi še za potrebno, da se upira nekim nezdravim pojavom na takih šolah, kjer delujejo zaeno učitelji starši hkratu s svojimi otroki. Kier so take razmere, nastanejo navadno stranke med učiteljstvom, vgnezdijo se gospodstvo učiteljske rodovine nad drugimi učitelji iste šole, kar potem povzroča razpore in je le v kvar šoli in v pohujšanje šolski deci.

Okrajni in mestni šolski sveti naj zato pazijo, da ne bodo hkratu nastavljeni

na eni in isti šoli oče-učitelj, ali oče in mati, oba učitelja in hkratu sin-učitelj ali hči-učiteljica. Le proti učiteljskim zakonskim dvojicam ni pomisleka.

Gospode predsednike okrajnih in mestnih šolskih svetov in okrajne in mestne šolske nadzornike pa iskreno naprosam, da posvečajo našemu narodnemu šolstvu vso pozornost ter se drže navodil, kar najnatančneje, kar bo le v prid narodu in državi.

Dodatek k § 1. naredb z dne 5. maja 1919: »Učitelji, ki žele, da se jim pri uvrstitvi v činovne razrede in plačilne stopnje pregledajo prekinitve, naj prošnjo vložijo službenim potom, okrajni (mestni) šolski svet pa predloži prošnjo s poročilom o prosilčevih podatkih z izjavo, ali naj tej prošnji ugodi.«

Dodatek k § 1. naredb z dne 14. februarja 1919: Prijave in prošnje učiteljstva za pomaknitev v višjo plačilno stopnjo ali v višji činovni razred opremi je s prav kratko občno kvalifikacijo okr. šol. nadzornika ali šolskega voditelja ako okrajni šolski nadzornik v zadnjem času dotičnega učitelja ni nadzoroval. Predsednik: profesor Franc Vadnjak, l. r.

Šolski nadzorniki ali okr. šol. vodje.

(Poročal na sestanku v Trziču 21. junija 1919. Jos. Lapajne.)

Vam je li znano vprašanje: »Kedaj postane učitelj vzgojevalec?« Ce ne, tedaj odgovarjam sam. »Ko preneha delati za nadzornika in začne delati le za otroka.«

Ime nadzornik samo že prešinja ude učitelju in enako otroku. Spominjam se svojih mladih dni, ko so nam pri vsakem predmetu, pri vsaki nalogi pretili z nadzornikom. Kaj bo vendar on rekel, če nič ne znaš, če ne pišeš lepo, če se nisi dobro kobilil po bradljah, če te Bog ni obdaril z rajskomilim glasom in posluhom. Bil je pravi bav-bav. Naravno tedaj, da smo ob nadzorovanju sedeli ko lipovi bogovi, trdi v telesu, še trši na duhu. Opazovali smo nervozne kretnje učiteljice, ne umeč njene položaja, zakaj bili smo prepričani, da je strašilo došlo radi nas.

Smo li dandanes kaj prida napredovali? Odgovorite si sami!

In kdo nam je vbrizgal injekcijo strahu? Vse, kar se tiče soie. Prvi naši profesorji z zoprnim vedenjem, grožnjami pred svojimi nadzorniki, dalje vsa vlada, naš šolski zakon, naši nadučitelji, in predvsem gospodje nadzorniki sami, ki so se povzdigovali nad nami kot nekaka višja bitja.

Živimo v dobi demokratizma, v dobi ko si zgrajamo domače ognjišče, našo bodočnost. Prevelike važnosti je zbiranje nadzornikov, da bi jo nemoteno puščali preteči mimo nas.

Glasom zadnjič obravnavanega načrta o šolstvu, bi naj mi sami zbirali najsposobnejše izmed onih, ki se nam pisмено ponujajo za predstojnike. Bili smo in bomo še za to. Toda mi obračamo, vlada pa obrne po svoje. Vse kot bilo je nekdanjih dni. Ubili so si v glavo, da nadzornikov ne smemo izbirati izmed ljudij, ki jih najbolj poznamo, izmed onih, ki delujejo med nami v lastnem okraju. Izbirajte izmed pristašev-Zavezarjev in onih Slomškarjev. Kakršna je premoč v okraju, tako blago boste imeli za voditelja. Maček v vreči. Uboga šola, ubogi otroci, ufoqa manjšina v učit. osonju! Naj li bo to preosnovi šolstva jutranjica ali večernica? Je običajno v našem življenju, da si sleherni želi svoje življenjske razmere zboljšati, dohodke zvišati. Nekomu ugaja višja čast, onemu blagostanje, drugemu zopet komodnost. Odgovarjajoč tem točkam, bomo dobili listo kompetentov za nadzorniška mesta. Bo li znala vlada pri slehernem ponudniku preiskati vzroke kompetence? Bo li imela pred očmi le blagor šole, bodočnost našega malega naroda? Je ne bo li oslepel zunanji blesk ponudenega blaga, ki je njega jedro gnilo? Veste li, kaj zahteva biaginja šole?

Kakor se čuje, namerava vlada pri izbiranju upoštevati sloves posameznika in njegovo izvenšolsko delovanje. Dvomimo, da bi bilo to pravo merilo. Poznam ljudi, ki niso baš dobri šolniki, a imajo izvršten talent za slikanje. Vmešavajo se med umetnike, in ti pravijo: »Ja, taki bi morali biti vsi učitelji.« Drugi ima lep glas. Zrine se med pevce, najraje še ne-učitelje. »Izvršten učitelj,« pravi vse njegovo obliže.

Tretji je najboljši godec, oni telovadec, vrtnar, čebelar itd. Vsak pa ga smatra vsled tega za najboljšega šolnika.

Ta je priljubljen v teh krogih, oni v drugih, skromni šolnik pa žedi pri svojih malikih, pedagoških knjigah in niti na um mu ne prihaja, da bi se povspel nad svoj delokrog. Šolski njegov obzor presega one priljubljence že nad kolenom, a v

bosanskimi velikaši vred ter ob truplu umorjenega Murata na Bajazitovo povelje obglavljen z mnogimi drugimi.

Težke izgube sta utrpeli obe vojski, tud. turška. To in pa potreba, da utrdi svojo novo oblast v vsej Turčiji, sta naglji Bajazita, da je hitro zapustil bojišče in se vrnil na jug. Vsled tega se je po zapadni Evropi razjesel vesel glas, da so Srbi zmagali in povsod je zavladalo velike veselje. Francoski kraj Karol VI. na pr. je dal v zahvalo za krščansko zmago opraviti slovesno službo božjo v notrdamski cerkvi, Florenčani so čestitali Tvrdku na zmagi.

V resnici pa je bila seveda bitka na Kosovem najtežji poraz srbske odporne sile. Kakor z bitko na Marici v južni Srbiji, tako je bila s kosovsko končana svoboda severne Srbije. Vdova kneginja Milica je morala za mladoletna sinova Štefana in Vuka Lazarevića priznati turško nadoblast, obljubiti letni davek in vojaško spremstvo na vseh večjih vojnih pohodih.

Tako se je utrdila turška nadoblast tudi v severozapadnem delu Balkanskega polotoka. Srbija je sicer obdržala še svoje

svoji zmernosti ostane le »šomašter«, dočim bo oni prvi po Slomšku »mojster šole«, četudi ni nikdar nastopal v učit. organizacijah ne kot predavatelj, ne v debati, ne da bi imel najmanjše smisla za šolo.

Oprostite, če sodim pretrdo! Dvajsetletna borba mi je zagrenila življenje, ubila ideale. V otroški naivnosti se dramim in trkam ob 11. uri.

Kaj pa hočete pravzaprav domišljavi učitelji? Zahtevamo šolnika in nič drugega. Šolnika, ki se je skazal samo na tem polju, ki mu je mari napredek, ki bi znal vdihniti življenje učitelstvu in šoli, človeka, ki ga ljubimo in spoštujemo, ki naj bi imel pedagoške talente, (genialnost že ni predpogoji) —

Pridružujemo se pa Revue pedagogique, ki piše: Nismo hvaležni najbolj učencim, niti najbolj marljivim, niti onim, ki so nas znali vzgajati po najboljših pedagoških pravilih, temveč onim, ki so izražali pravo svoje žive misli, svoje dvome, svoje principe, ki znajo zbuditi pozornost za vse tudi malenkostne dogodke.

Nekaj tudi vam, naši bodoči vodje! Vaš nastop bo dajal smernice vsemu delovanju. Ljubezen ima kratko pot, ne tiplje po trnju. Vaša gorečnost bo podžigala našo, Vaša zaupljivost bo kalila i v nas, toda zlo vodi zlo, za udarec pričakuj udarca!

Ne iščite med zrnjem plevla, temveč med plevlom zrna. Ni še obupati, če je prvi vtis slab. Zavedajte se, da je med nami mnogo onih, ki so zgrešili svoj poklic, ki so v napatju samim sebi, ker si ne znajo pomagati. Ne z batinami, z dobro besedo, vzgledom spraviš ga morda še v pravi tir.

Če pa slučajno naletiš na tovariša, ki te duševno nadkriljuje, ne čuti se ponižanega, ne skušaj ponižati njega, potrudi se, da ga dosežeš, prizadevaj si njegovo delavnost še povišati in spravi ga v tir, ki bo po njem več koristil vsemu narodu, kot poedinim vaščanom.

Izogibaj se 5. božje zapovedi! Osebnosti bodi dostojen, pridobivaj si spoštovanja in zaupanja! Zahajaj med tovariše, da jih prav spoznaš. »Maloruski učitelj« je nekoč pisal. Nadzornik naj se udeležuje učit. zborovanj, a naj se ne kaže kot tak, ampak naj prisostvuje razpravam kakor učitelj. Poglejte si drug drugemu v dušo! Iz teh stikov se rodi zaupanje, ljubezen in spoštovanje. Tu spozna nadzornik želje učiteljev - tovarišev, in laglje ugaja vsakemu. Seve mora imeti dovolj takta, da svoje osebe ne rije v ospredje.

Ovaduštvo je odpraviti kot največje zlo. Glede pedanterije sem bral in skušal, da je ona Morana veselja do dela. Dobra volja že izgine, ko podrejeni pedanta že zagleda. Lastni »jaz« pada v mlakužo. O nadzorovanju upoštevajte duševno razpoloženje učitelja. Ne srdite se, če ob dvomljivi kvalifikaciji po srbskem zakonu zahtevamo revizije.

Ne bodi birič, ampak zvezda vodnica in imel boš prijetno zavest, da ne čakamo poželjivo, kedaj mine 6letna doba.

Sploh pa menim, da so vse sedanje naredbe prehodnega značaja, in da se nam bo v kratkem prilagoditi srbskemu šolskemu zakonu, ki je glede nameščanja nadzornikov dokaj liberalen. Prve naredbe tamkajšnjega ljudskega šolstva so iz leta 1836., prvi šolski zakon so izdali l. 1844. Za tem jih je sledilo tekem 60 let še 8. Po zakonu iz leta 1882. niso smeli biti nadzorniki iz vrst učiteljstva; zakon iz leta 1898 je to dovoljeval, vendar pri podeljevanju nadzorniških mest ni bilo dosti razlike od naše bivše Avstrije. Vse je bilo namreč odvisno od političkih strank. Novi zakon iz leta 1902. je korenito odstranil vse političke spletke v šolstvu. Glavni njegovi principi so:

šolska obveznost 6 let,
šolsko leto 10 mesecev, od 1. septembra do 30. junija,
šolski izleti se nagradijo,
32 službenih let,

preko 32 službenih let posebne nagrade.

Prestavljanje in vpokojevanje učiteljstva se ne sme vršiti iz službenih ozirov. Glede kvalifikacije sem preje omenil.

Da v Srbiji materinsko skrb za šolstvo, je razvideti iz proračuna iz l. 1906, ki zahteva 27 % vseh stroškov samo za šolstvo. Za nadzornike je bilo določeno 21.720 dinarjev samo za dijete.

Črna gora je veliko grešila na šolskem torišču. Zato so jo učitelji zapustili in odšli v Ameriko.

Hrvatska je že l. 1906. imenovala ljudskega učitelja Pavla Oreškoviča za deželnega šolskega nadzornika. Zadnje dni se hudujejo, ker naš proračun presega onega za Hrvatsko. Nejevoljni so, da smo mi šolstvo podržavili, prav pa jim svetuje »Slov. Narod«, da najbolje store, če še oni ravnajo po našem zgledu.

Šolstvo bodi steber državi!

Soglasno in navdušeno se sprejmejo predlogi:

1. Zaveza posreduje v zmislu poročila.

2. Vlado prosimo, da preukrene svoje nazore in dovoli, da se nadzorniki izberejo izmed osebja domačega kraja.

3. Priznane šolnike pozivamo, da se zglašajo za nadzorniška mesta v domačem kraju!

Debate niso bistveno ničesar izpremenile.

JOSIP LAPAJNE:

Naše pravo v preteklosti in bodočnosti.

(Z društvenega zborovanja v Kranju. — Učiteljstvo je zahtevalo, naj objavim ves referat z dne 1. maja t. l. Ker pa bi zavzel preveč prostora, bom iz ostalega dela osnoval le izpreminjalne predloge k posamičnim paragrafom uč. načrta.)

»Boj za kruh — dobojevanje!« tako smo čitali pred tedni v »Učit. Tovarišu.« Ker pa me usoda že 20 let premeta po razburkanem morju učiteljskega Kačurjevanja, da mi je val časa kot kamenu ugledil zunanje lice, cvetoče ideale in me obenem utrdil v kremen pesimizma, sem nehote zmajal z glavo, češ, dobojevali ga ne bomo nikdar. Današnje zborovanje nam je živ dokaz temu. Preustrojitev šolstva, naše pravo, naša samostojnost — niti to nadaljni »boj za kruh«? Hočemo li odložiti orožje, sestri k mirovnim pogajanjem, ne da bi pomislili, zakaj so nam ponudili oni takozvani dobojevani kruh? — Kot pesimist opozarjam, da nam bo v bodočnosti še tršega boja, samo poleže naj se strah pred evropskim strašilom, grozečim iz vzhoda.

Bodimo vedno na straži, zakaj vse življenje je boj! Držimo pravice, ki jih imamo, pa strémimo za tem, da si priborimo novih! Pričakujemo pa še silnejših napadov na nas in na našo šolo, kot smo jih bili vajeni dosihdob!

Strinjam se z našo tovar. Janjo, ki je l. 1891. v »Učit. Tov.« zapisala: Učitelj, ki ima ponosno samozavest, da vestno izpolnjuje svoje dolžnosti, prezira s svojega vzvišenega stališča vse škodoželjne napade kot ostudne sirovosti. —

Vsak učitelj bodi zgled pravega človekoljuba, ki se na njem razbijejo vsi napadi na šolo in učiteljstvo.

Pozabiti pa ne smemo nikdar, da imamo velikih dolžnosti do svojega stanu, ki jih ni izpolnjevati kot navadne obrti.

Pred nami so resni časi, ki zahtevajo novih potreb, v teh slednih pa nam je iskati vseh pripomočkov, da dosežemo, česar potrebujemo. Naš prvobojevnik Gangl je zavihtel prapor združenega jugoslovanskega učiteljstva vse kraljevine in marljivo išče, kar nas spaja. Želibog pa so med nami ljudje, ki iščejo le ono, kar nas razdvaja. Zaganjajo se v naša opravljena stremjenja, pisarijo po časopisih in si neoparavličeno laste šifre učiteljstva, ne dosežejo pa duha, ki veje v naših vrstah. Računajo, da bo tudi nadalje po Dittesu »moč korakala pred pravico, hinavstvo pred močatostjo.« —

Toda idimo preko živih trupel k našemu boju!

Predvsem si strateg poišče primernege bojnege polja, kjer neopaženo s hlabro četo naskoči v pravem trenutku nasprotno postojanke in mirno, če mogoče, brez krvi opravi ono, kar provzročča boj na nož. To bojno polje so naše postojanke — organizacije učit. društva. Ona naj bi nam bila središča in ognjišča, tu si izmenjujemo uma svetle meče, tu se bdrimo, z debatami navdušujemo k smotrenemu delovanju. Udeleževati se zborovanj naj bi bila naša stanovska dolžnost. Sramujejo naj se pa oni, ki imajo 99 izgovorov, le da se odtuji. Mislijo, da so storili svojo dolžnost, če odštejejo svoje prispevke. Ali naj naredimo z njimi kot marljive čebelice s troti? Ni li grdo uživati sadove, ki so se le drugi zanje trudili?

Društvo vodi odbor, ki vanj volimo najsposobnejše može! Starost naj ne bo merodajna in tudi službena doba ne. Večkrat so mlajši umnejši in prebrisanjši kot marsikateri izkušeni tovariš.

Drugo naše torišče so stanovski listi. Kateri stan zmore tolike agilnosti in vztrajnosti, toliko gmotnih žrtev? Česar ne zmore živa beseda v organizacijah, to naj se udejevsti s pisano stvarno besedo. Polemika naj bo dostojna in smotrena. V političke liste ne tiščimo stvari, ki sodijo v naš delokrog! Pač pa razširjamo svoje liste tudi med lajki.

Učitelj naj uživa popolno državljansko svobodo. Na našem praporu se blišči že od l. 1900 geslo: Svobodna šola — svobodno učiteljstvo! Svobodno naj bo znanstvo, svoboden pouk!

Izven šolske službe naj učitelja ne omejuje nikakršna odredba.

Bral sem, da so v bivši Avstriji predstavili češkega učitelja, ker je spisal delavec peticijo na državni zbor. V Belgiji so spodili učitelje iz službe, ker so kritikovali državne naredbe, v Turčiji so jih zapirali kot upornike, v Španiji so se zadolževali na račun šole, ker so denar rabili za bikoborbe. Kakšne idealne razmere so v Italiji, nam izpričuje sedanja stavka učiteljev. Povsod smo uboge pare.

Kako so delali z nami, vam je znano. Izriniti so nas hoteli iz vseh korporacij. Zaslužili so nas krajnim šol. svetom, recte župnikom, izriniti so nas iz predsedstva kr. š. sv., odvzeli pravice za krajne nadzornike, vrgli iz Kmetijske družbe itd. Bojevati smo se morali celo za volilno pravico.

Prizadevali so nam krivico na krivico.

Hoče se jim po konkordatski dobi, zato so avstr. škofje 1890 zahtevali nadzorstvo v šoli in imeti merodajen vpliv pri nameščanju učiteljstva.

Hočejo nas vpreči za nadzorstvo v cerkvah, dasi se v § 6. izjavljamo proti temu. Zenice med mašo sladko dremlejo, fantje se zabavajo, otroke naj pa mi strahujemo. Svoječas so nam hoteli kot največjim grešnikom naprtiti celo duhovne vaje.

Mi naj bomo vaški policaji. Ta krade, oni kolne, psuje, meče kamenje itd., seveda odrasli so pa brez napak. Posegali so še dalje. Predsednik kraj. šol. sveta v Stolzenhau je postavil redarja za nadzornika in čuvaja nad učiteljstvom ter mu ukazal, naj mu sporoči vse, kar zve o učiteljih in otrocih. Za vse otročje srovosti je ogovoren učitelj.

Na Gorenjem Avstr. so svoječas prepovedali učiteljstvu voziti se na kolesih. Smešno, a le resnično.

Sola mora imeti zastopnike v državnem in pokraj. zboru. Ker nam niso mogli zabraniti pravice do kandidature, so nam predbacivali, da nismo sposobni za poslanca. Govor je naš kruh, predstudieso nam podlaga za naobrazbo, bistroumnosti te vadi že šolski otrok, poznavanje razmer je pa temelj, ki na njem razvijaš političko zmožnost. Ne ponižujemo se sami, ne odrekajmo se tudi tej pravici!

Učitelj se tudi kot pisatelj ne sme samega sebe zapostavljati. Predbaciva se nam sicer, da znamo le prepisavati, oziroma ekscerpirati iz tujega blaga, mi pa dokažimo, da nismo po Lichtensteinu »Halbgebildete, ohne Trieb nach Vervollständigung«.

Na papir — svoje misli! Pri raznih društvih in korporacijah ne nastopajmo samo kot pisaci! Ne zaslužujemo se sami! Lapajne pravi: Učitelj je danes faktor, s katerim morajo računati vsi naobraženi sloji ljudstva. Ako bomo vztrajali na potu svojega delovanja, ni se nam bati tudi najhujših viharjev.

O izobrazbi učiteljstva razpravlja obširno naš novi načrt. Doseči hočemo akademsko izobrazbo, ki so nanjo nekateri tako ponosni. Da bi pa ona človeku že nadomestila značaje, je jako dvomljivo, kakor nam kažejo marsikake izkušnje. Vetrovi so močni. V socialnem življenju marsikdaj ali pa vedno bogastvo nadkriljuje vso izobrazbo, podeljuje moč in nadpravice.

Kandidat, ki je dovršil vse šole, dobi izpričevalo sposobnosti in naj se nastavi kot definitivni učitelj. Cemu naj bodo provizorična leta? Saj še nismo nikdar čuli, da bi kdaj že prva leta spodili zaradi nesposobnosti, saj še komodnim pripuščajo životarjenje. Cemu začetnika, polnega idealov, omejevati na pravicah, zmanjševati plačo, vpregati v začasni celibat itd. Usposobljenost in zrelostni izpit podelita začetnikom popolno svobodo, saj je navehnan 14 letnega četovanja.

Na ugledu nas in bodočnosti šole pa je, da se z vsemi silami umremo takozvanim i. močnikom, ki nam jih hočejo vsiliti zaradi pomanjkanja moči. Invalidi in vojaki naj nas sedaj predstavljajo v leta 1700—1800, ko so s izpiti delali v cerkvi in župnišču. Rezultati izkušenj naj bi bili: »Zna dobro črkovati; v računih je precej oqber, le množiti še ni videl; pri petju je zašel v drugo melodijo, sabljo zna dobro sikati; kar bo morebiti slabo, bo otroke preveč mahal itd.

Ne bi le Zaveza na kakršenkoli način preprečila ta namen?

Nič bolje — a vsaj veliko ne — so takozvane zasilne šole. Naš novi načrt jih sicer odstranjuje, a dobojevan še ni ta boj. Opozorim naj, da je goriško-gradiščanski dež. šol. svet v l. 1900 poročal, da se duhovni prav nič ne trudijo, da bi dosegli boljši obisk in dobre učne uspehe.

Ekskuredne šole in gorski oddelki nimajo prav nikake vrednosti.

Vrnimo se k idealnemu maturantu! Kam? Razpisano je to, ono mesto. Prosil je, bilo je odbito, ostala so le najslabša mesta. Potoži starejšemu tovarišu in ta ga pčbara: »Tovariš, nisi se li nič priklonil temu gospodu, onemu advokatu, nadzor-

niku, referentu itd.? Oblecil frak, izposodi si ciltinder in hajdi na našo obično pot!«

In šel je. Gospoda ni doma, drugi dremje, oni je bolenen, eden na letovišču itd. Prokleti križev pot! In zopet k starejšemu tovarišu. »Ali nisi nič bil v kuhinji pri kuharčki, nič podvoril hišni? Idi in stori!« Recept je pomagal in prišel je pred mogočne, milosti deleče velikaše. »Kaj mislite, da smo ravno na vas čakali, bomo li vse dali na eno mesto, mislite li, da boste že službo dobili samo, ker ste se pokazali? Ste li v naši Zvezi? Boste li to in ono opravljali?«

Gomazeli so siromaku mravljinici, prsti so s nehote skrčili v dan, v glavi je vršalo. To so bili občutki marsikomu. Ta je skrivil hrbet, sladko obližnil vse ponudbe — bil je sprejet; oni je telebnil med vrata — bil je za vedno omadeževan.

Doba demokracije bi imela tu važno torišče. Priznam, da vsi ne moremo na najboljša mesta. Treba pa bi bilo, da se pri podeljevanju mest ozira le na kvalifikacijo šolskega opravila, ne oziraje se na izvenšolsko delovanje, ki vsakomur ni omogočeno, ali pa ni kakorkoli sposoben za to. Upoštevati je pri podelitvah mest tudi one, ki so se žrtvovali v neugodnih razmerah in službah.

Mnogo imamo med seboj zlasti gospodčen, ki zaradi političkega terorja po več — celo 10 let — niso bile nastavljene na definitivna mesta. Ob borih krajcarjih provizoričnega siromačenja so zabredle v dolgove, ki naj jih sedanja vlada poravnava iz fonda, ki nam ga je odločil Dunaj.

Zavezi stavimo tozadevni predlog.

Učitelja naj nobena oblast ne izrablja v svoje izvenšolske namene. Kar smo morali vse tekem sedanje dobe početi, je bilo že prenesramno. Upam, da mi ni treba tega naštevati. Tudi razna zatiranja hroščev i. dr. mislim, da ne sodijo v naše področje. Za to naj imajo oblastva in županstva svoja prisilna in nadzorovalna sredstva.

Glede nadučiteljske ali šolske upraviteljskega mesta bomo pozneje še debatirali.

BOŽO RAČIČ:

Belokranjske šolske razmere.

Med najbolj žalostne spomine na pokojno Avstrijo sodi mizerija slovenskega šolstva. Prednjači ji šolstvo črnomaljskega okraja. Stavim, da bo marsikdo še vzdihnil že pri teh stavkih, dasi je že dolgo vrsto let tam preko Gorjancev med »črnimi Kranjci«. Uradništvo so prestavljali za kazni v te kraje, ki so bili od sveta ločeni. Kdo se ne spominja slavne belokranjske pošte, ki je škripala dan za dnem preko zelenih, skrivnostnih Gorjancev. Marsikoga bo zabeležilo od srca, ko se bo spomnil zimskih voženj.

Pozabljen je ostal ta lepi svet belokranjski in je pozabljen in zanemarjen še dandanes. Hlapon te pripelje iz semiškega predora na prijazno semiško postajo sredi vinegradov. Diven razgled se ti odpre vse tja doli do zelene Kolpe, kjer nam hrvatski tovariši segajo v roko. Človek se ne more ločiti od te krasne razgledne točke. Zal, niso razmere tako lepe kakor pokrajina. Politiške razmere so bile baš tu pravi unikum. Od zahoda sem so tiščali protežirani Kočevarji, na vzhodu je potegnila politika nenaravni jezik preko Kolpe na našo stran. To je Marin Dol, ki je sumel zlasti financarjem po glavi. Marinolci so Srbi in ravno tako Bojančani, ki so oddaljeni za dobro uro od Adlešič. V jezikovnem in narodopisnem oziru sploh je ta kot velezanimivo in v zadnjem času je postala neslavna Vinica...

Prometnih cest ni, ceste pa so jako slabe in vozovi danes prav »poceni!« Če bi imeli Nemci te kraje in bi ležali tako, da bi tvorili tudi jezikovno mejo, bi izgledalo šolstvo vse drugače. Poglejte samo v Rožni Dol in Laze! V prvem kraju je slovenska šola, ki so jo pre naredili iz ponižne kmetiške bajtice, kakor plaha golobica se mi zdi tam na gričku in vsa v trepetu čaka kočevskega jastreba... V Lazah se ti pa šopiri Roseggerjeva šola tik ob železniškem tiru; še do danes ni izbrisan ta sramotni napis! Šola je pa lična in praktično urejena, kakor sploh vse nemške bojne šole. Ljudje so znali privabiti učitelja, četudi ni bil kraj tako lep. Postavili so lično in praktično šolo, in kdo es ne bi udomačil v takem lepom ptičniku. Poglejte na Štajersko! Nemške šole so naravnost krasne. Pri nas pa je že bi rokratska previdnost poskrbela za to, da so zidali — rekeli bi — nalašč neprimerne šolske zgradbe, ker sicer bi pričakovali pač malo več razsodnosti od inženirjev članov komisije, ki so imeli zidavo šol v rokah.

Občne so hlastno segale po najnižjih oicrtih, ne glede na to, da so bile preprčane, da bo stavba slaba. Pri c. kr. okr.

nja, stanarino. Sploh pa naj se deluje na to, da dobi vse učiteljstvo stanu primerno naturalno stanovanje.

Oba predloga i sprejeta resolucija so bili takoj odposlani Zavezi.

Nadalje je društvo sprejelo predlog i vprašalo okrajni šolski svet vranski o obravnavi šolskih zamud.

Delegatom za Zavezino zborovanje sta priglášena tov. Brišnikova i tovariš Jakše, namestnik.

Zavedajoč se, da smo le potom organici zice dosegli zboljšanje, je tudi učiteljstvo izpolnilo svojo dolžnost. Naši zaostanki so poravnani; za tekoče leto je plačana vsa poluletna udnina i po večini tudi celoletna! Izpolnili smo dolžnost! S tem je bilo zborovanje zaključeno.

Tajnica.

Kronika.

»Slovenec« piše sedaj, ko so suspendirali okrajnega glavarja v Črnomlju zaradi razvijajočega se »vinicizma«, tako-le: »... diskusija o javni korupciji ni bila še nikdar, pri nobenem ljudstvu, ki da kaj na svojo čast, končana prej, dokler se socialna krivica ni poravnala... Tu gre za cel sistem javne korupcije... Kako neki je pisal »Slovenec« takrat, ko ni šlo za okrajnega glavarja, ampak ko so ljudje, ki so stali — in še stoje — za »Slovencem«, z brezsrčno sirovostjo in divjo silo uganjali največjo korupcijo ter dušili in uničevali poštenje, čast in eksistenco — učiteljstva?! »Mi ne bomo nikdar odnehali od boja za urejeno in nekorumpirano javno upravo.« Prav tako! »Slovenec« naj bere samega sebe (št. 149 z dne 2. t. m.) — pa naj popravi sedaj, kar je zagrešil v preteklosti! (Pariški apaši, barcelonski anarhisti itd. Dolga vrsta se vije deset let nazaj!)

»Mestni šolski licej.« Vpisovanje v I. razred in v višje razrede liceja je v soboto, dne 5. julija od pol 8. do 9. ure dopoldne v poslopju »Mladike«, Šubičeva ulica, pod običajnimi pogoji. Sprejemni izpiti se vrše istega dne ob 9. dopoldne.

»Za suplente na srednjih šolah, ki imajo popolne izpite, je vlada sklenila, da se jim izplačujejo počeni z dnem 1. velikega travna 1919 začasno do 30. mallega travna 1920 službeni prejemki pravih učiteljev v IX. činovnem razredu.

»Tečaj za učitelje.« Poverjeništvu za uk in bogočastje priredi štiritedenski tečaj za izobrazbo učiteljev na trgovskih nadaljevalnih šolah.

»Za ljudsko prosveto.« Pokrajinska vlada v Splitu je odredila, da se preosnuje mestna knjižnica v javno knjižnico. Knjižnica šteje nad 14.000 del.

»Za dijaštvo.« Glavni zbor kulturnega društva »Prosvete« v Sarajevu, ki je bilo doslej izključno srbsko-bosansko, je sklenil, da se delokrog društva razširi na vse kraljestvo in da podpirajo vse dijake ne glede na njih pleme in vero.

»Z zagreškega vseučilišča.« Za šolsko leto 1919—20 je izvoljen za dekana medicinske fakultete v Zagrebu Slovenec prof. dr. Boris Zarnik, za prodekana pa prof. dr. Miroslav Cačković.

»Hrvaške šole v Istri — poitalijancene.« Na predlog civilnega komisarja za politiški okraj Pazin je istrski deželni odbor izposloval pri guvernerju Julijske Benečije odredbo, glasom katere se dosedanje hrvaške šole skoro v vseh krajih imenovanega politiškega okraja preustroje z italijanskim učnim jezikom. — To je — samoodločba narodov!

»Prve slovenske knjige za slepe.« Društvo »Dobrodelnost« v Ljubljani je izdalo prve slovenske knjige za slepe, zlasti za one nesrečne žrtve svetovne vojne — vojne slepce. Knjige so urejene po Braillevi metodi.

»Okrajni šolski komisariat v Velikovcu« pozivlja vse učitelje-begunce, da čimprej nastopijo svojo službo. Vzrok morebitne zakasnitve nastopa naj brzojavno javijo.

»Demisija ministra za verstvo.« Belgrajske »Večerne Novosti« prinašajo vest, da bo minister za verstvo dr. Alaupović podal ostavko.

»O, zlatih dni spomin...« vzklikam z našim pesnikom Simonom Gregorčičem. — Bilo je 9. avg. 1891 leta v zlati Pragi, ko je zborovalo češko učiteljstvo iz Češke, Moravske, Šlezije in tudi nekateri iz Slovaške — Ogrske — na Žofinskem ostrovu (otoku) ob Vltavi. Prostrana dvorana je bila vedno polna zborovalcev. Došlo je iste dni nad deset tisoč čeških učiteljev na zborovanje. Seveda je došlo večinoma zaradi deželne razstave toliko učiteljev in učiteljic v Prago. Impozantno število! Tudi slovenskih učiteljev nas je bilo 16 in približno 100 srbohrvaških na razstavi in tudi na zborovanju. Divili smo se češki obrti, češki šoli, češki literaturi, sploh vsej kulturi, ki so nam jo Čehi pokazali s svojo razstavo. Ne pozabim pa tudi nikdar Jan Legovih besedi, ki nam jih je izustil v no-

vem češkem muzeju koncem Vaclavove ulice: »Čehi smo z vztrajnim naporom dosegli to, kar imamo; hočemo biti nekoč samostojni, ne pod nemškim jarmom, brez varuštva Habsburžanov. Politiško obzorje je precej temno in vlada nas prihrška; mi pa pokažemo odporno silo in se upremo, če bi nas hoteli popolnoma zasužniti. Konji v Pardubicah so že obuzdani.« itd. Samozavestno je govoril. Danes praznujemo tudi Čehi svoj Vidov dan — dan svobode. Po zborovanju učit. smo imeli na Žofinskem ostrovu banket, katerega smo se udeležili poleg čeških učiteljev tudi nekateri slovenski in srbohrvaški učitelji. Na pozdrav Čehov je prvi odzdravil zupan kobarški, pred mesecem kot begunec v Ljubljani umrli umirovljeni nadučitelj-posestnik Ant. Miklavčič. Zalostno je omenjal nesrečni dan naše jugoslovanske zgodovine — Vidov dan 1389. Zaradi tega je naša kultura zaostala. Kruti Turek nas je pestil več stoletij in še brani in krati našim najjužnejšim bratom najdražji zaklad — svobodo. »Ne moremo pokazati Jugoslovani na polju prosvete takih uspehov kot vi Čehi, tudi že iz vzroka, ker smo razcepljeni na toliko dežel in držav. Kdaj bomo mi jugoslov. učitelji v tolikem številu in ponosu skupno zborovali? Nikdar!« — Pač, ravno te dni se zbirajo v Beogradu ustanovniki odposlanci raznih učit. zvez k združenju UJU. Tudi nas mora biti nekoč 10.000 na zborovanju. — Isti dan zvečer smo se šli z našim sedanjim slov. zastopnikom na mirovni konferenci v Parizu dr. G. Gregorinom iz Trsta, ki nas je bodril, da bodimo kakor Čehi vztrajni v naporu za narod in napačilo nam bo svobode dan. Pohvalil je tovariša A. M., da se je učit. banketu dobro odrezal. — Bog je z nami. Vidov dan in kralja Petra I. godovni dan že praznujemo v kraljestvu SHS. — Bohinjska Bela, Vidov dan 1919. Jos. Korošec, nadučitelj.

Polemika.

Nekoliko opomb.

K razmotrivanjem tovarišice M. Godčeve v 25. št. »Uč. Tovariš« bi imela opomniti sledeče:

Učiteljice na današnjih ljudskih šolah se imajo po večini boriti s prenapolnjenimi razredi ter z velikim številom učnih ur. Treba pa je vsekakor poučiti zlasti kmetiška dekleta o nalogah matere, gospodinje in o socialnem stališču žene. O da bi vse te velike maloge prevzele učiteljice, ki se posvete v bistu vzgoji in pouku mladine, zato jim navadno nedostaje fizičnih moči. Pri današnjem obsegu vede in praktičnega dela ne more biti posameznica v vsem strokovnjakinja, zatorej ne kaže od učiteljice umstvenih predmetov zahtevati vsestranske popolnosti.

Nujno je, da se v času reformiranja ženskih učiteljic skrbi za splošno znanje iz gospodinjstva ter obče in otroške higijene. Tako posameznim v dami priliki ne bo težko poglobiti in razširiti tega znanja ter ga praktično uporabljati, a temeljitost v teh strokah pa naj dosežejo že v šoli one, ki se jim posvete — in to so učiteljice gospodinjstva. Za te seveda je treba posebnih tečajev, ne pa onim, ki vrše isto delo ter imajo doseči iste smotre kakor učitelji.

Sliši se, kakor bi bilo nekako odveč znanje kemičnih formul, geografije, zoologije, mineralogije... Vsekakor pa tudi ti predmeti s stališča gospodinje in matere bistre um in imajo formalno moč, da v potrebi olajšajo usposobljenost deklet za gospodinjstvo, potrežbo bolnikov i. dr. Gotovo ti predmeti niso učena šara, ampak znanje, ki usposablja učiteljico za pouk na ljudskih šolah, ki tvorijo celoto zase kakor jo tvori pouk o gospodinjstvu in materinstvu.

Glavni vzrok veliki gospodinjstvi nevednosti nekaterih deklet je pač ta, da jim umrje mati, ko so v nežni mladosti. Večina pa ima vendarle v domači hiši prilike dovolj priučiti se iz gospodinjstva vsaj toliko, da ni popolnoma nevedna praktičnega življenja. Sicer je pa dosti poljudnih pisanih zdravniških in gospodinjstvih knjig, po katerih lahko v najhujšem slučaju poseže nevednica ter pri dobri volji in vztrajnosti dobi vpogled tudi v te stroke.

Če učiteljica po trudapolnem poučevanju v dostikrat zatohlih in nezdravih šol. sobah išče oddiha in miru v svoji sobi, oziroma če si oživilja duha in živce s primernim izprehodom, temu se ni čuditi. Če pa uporablja čas v svojo nadaljno izobrazbo, je končno le v splošno korist. A da se učiteljicam očita brezbriznost za ljudsko izobrazbo je naravnost neverjetno. Ali učiteljice, ki se z vnemo posvete pouku, ne delujejo v najvišji meri za ljudsko izobrazbo?

Vzroki, da se učiteljice, ki bi zmogle poleg šolskega dela še delovanje izvan šole, dostikrat ne lotijo tega posla, so v resnici mnogokrat predsodki, ki jih ima zlasti preprosto ljudstvo do socialnega de-

lovanja ženstva, dalje tudi nasprotovanje nekaterim, ki bi v neupravičeni bojznosti za svoj nezmanjšani vpliv bili pripravljene podirati to, kar bi se izkušalo zidati. Upati pa je, da se s predavanji, s samostojnost in razsodnost mišljenja goječimi društvi ter s šoli naklonjenimi časopisi tudi v tem oziru olajša stališče žene in uveljavi njena nakopavnost. S.

Šport in telovadba.

Prati se ne morem, ker nisem tako umazan, kot me slika tovariš Michler v »U. T.« št. 26. t. l. Vse eno pa čutim potrebo opozoriti na svoj članek v št. 23. »U. T.« t. l. in pa na Michlerjevega v št. 26. »U. T.« t. l.

Bravec! V ondotnem mojem članku beri zlasti v odst. 14 in 15, zakaj sem se bal. Da ne boš v zmoti, preberi še enkrat vse in presodi ali sem napačen ali Michlerjevo osebo ali ne.

Tov. Michlerja pa prosim, da mi z mojega članka z dne 4. junija t. l. v »U. T.« navede oni jasno, kjer mu očitam, da »popolnoma prezira Sokola in njegove zasluge.« Ako ga najde, ga naj čitira, ako ne, ga prosim, naj bo on — ne jaz — previdnejši, zraven tega pa tudi dostojnejši. Zanj je kritičen morda moj 6. in 7. odst. — a vprašam ga, kaj sem na podlagi njegovih člankov, podprtih po tov. Gaspariju, mogel drugega pisati kot to, kar sem pač pisal? Ako bi tov. Michler moj 14. in 15. odst. bolj mirno prebral bi tam lahko uvidel moj namen, ne pa v ondotnem članku svojega osebnega napada. Tako bi se umiril on sam, na drugi strani pa bi umiril mene le s tem, če bi mi povedal, da sestavlja tak telovadni učni načrt, kot pove v svojem predzadnjem odstav. v št. 26. »U. T.« t. l., da ga ni nameraval sestavljati, ne pa s tem, ko pravi, da ga sploh ne sestavlja. S.

Tako sem za prvo potrebo tudi jaz zaključil. Ivan Stenovc.

Iz Jugoslavije.

»Šolski zakon.« Na seji narodnega predstavništva dne 25. junija je bila na dnevnem redu razprava o zakonskem načrtu glede narodnih ljudskih šol. Minister za prosveto prosi, naj se zakonski načrt sprejme. Izraža hvalo učiteljem, ki jim moramo izkazati vsako pomoč. (Burno odobravanje.) — Poslanec Pavičič govori o učiteljih v novih krajih, ki so istotako mnogo doprinesli za naše ujedinjenje. — Radikalec Dragovič opisuje stanje učiteljev v Srbiji in se zazema za to, da se tudi njim priskoči na pomoč. Izjavi, da bo glasoval za predlog. Poslanec Aleksič (nacionallec) želi, da se zakon razširi na celo kraljestvo. Hvali zakon, ki dviga učiteljstvo na višino, ki jo zasluži. — Radikalec Petrovič je izjavil, da bo glasoval za predlog. — Poslanec Mita Kličin izjavlja v imenu radikalnega kluba, da bo glasoval za predlogo in da je za to, da se zakon raztegne tudi na ostale kraje. Poslanca Stanko Banič (Jugoslovanski klub) in Petjean (socialist) izjavita, da bosta glasovala za predlogo. — Poročevalec priporoča predlogo in pravi, da je redke slučaj, ko nima poročevalec k razpravi ničesar pripomniti. Nato se je prešlo h glasovanju in je vseh 158 prisotnih poslancev glasovalo za predlogo.

»Proslavitev.« Dne 12. julija t. l. (sobota) se bo, kakor po vsej ostali državi, tudi po vsej Sloveniji praznoval Petrov dan kot rojstni dan Njegovega Veličanstva kralja Srbov, Hrvatov in Slovencev, Petra I. Darovale se bodo slovesne sv. maše, katerim bodo prisostvovali oblasti ter zastopstva avtonomnih korporacij, po sv. opravilu pa bodo državna oblastva sprejemala vdanostne izjave in čestitke. Ker bo po intencijah Njegovega Veličanstva letošnji blagdan kralja Srbov, Hrvatov in Slovencev posvečen dobrodelnosti na korist vojnim invalidom vse naše države, se bodo vršile posebne priredbe.

»Društvo »Mladika« ima letos svoj redni občni zbor v četrtek, dne 3. julija 1919, ob šestih zvečer v mestni posvetovalnici. K obilni udeležbi vabi upravni odbor.

»Draginjske doklade.« »Slovenec« javljajo iz Belgrada, da je v zvezi javnih

nameščencev odobril ministrski svet znatno povišanje doklad za draginjo ter dovolil v to svrhu kredit 10 milijonov kron za bivše avstroogrške pokrajine v Jugoslaviji. Teh doklad bodo deležni uradniki, učitelji, vpokojenci in njihove sirote. Verjetno je, da se bodo te doklade izplačevali kot dnevnice in sicer že s 1. julijem t. l.

»Šolski zakon in učiteljske plače.« Odbor za izpremembo zakona o »narodnih« — recte ljudskih — šol v Srbiji je končal svoje delo in prišel je zakon pred plenem. S tem zakonom so urejene učiteljske plače popolnoma tako, kakor je bistveno zahtevalo učiteljstvo samo. Temeljna plača 2400 dinarjev, 8 triletnic po 300 dinarjev in deveta 200 dinarjev. »Jugoslovanski klub« je imel v odboru kot svojega zastopnika prof. Vesenjaka. Posebna določba ugotavlja, da se ista regulacija plač izvede tudi v bivših avstroogrskih pokrajinah.

»Jedinstvena učiteljska zveza za Jugoslavijo.« Odposlanci vseh pokrajinskih učiteljskih zvez so imeli v Beogradu konferenco, ki se je te dni bila začela v Zagrebu. Konferenca je sklenila, da se ima osnovati jedinstvena učiteljska zveza za vso Jugoslavijo in da se mora delovati na radikalno reformo šolstva. Končno je bila sprejeta resolucija, v kateri se obsojajo italijanske pretenzije na jugoslovanske kraje.

»Slovensko čtivo na Koroškem.« Nemci so imeli na Koroškem razvito silno agitacijo za Nemško Avstrijo in proti Jugoslaviji. Da se ta vpliv nemškega tiska in esebne agitacije kolikor mogoče hitro izpodrine, je med drugim tudi nujno potrebno, da se prebivalstvo — posebno mladina — na zasedenem ozemlju na Koroškem čimprej privadi slovenskemu čtivu. V ta namen prosi podpisani šolski komisarjat slovensko javnost, posebno šolska vodstva, krajne šolske svete itd., da podarijo šolske in mladinske knjige, ki morda niso več v rabi in jih lahko pogrešajo, ter primerne spise in brošure za šolske in ljudske knjižnice na Koroškem. — Darove hvaležno sprejema: Šolski komisarjat v Borovljah.

»Iz Mokronoga nam pišejo:« Nad vse lepo, z zgodovinskim govorom, krasnim petjem in igro je završila naša šolska mladina Vidov dan. Učenec 7. razreda nas je povedel s svojim govorom na Kosovo in Gosposvetsko polje ter podal kratek pregled zgodovinskih dogodkov in bojev po Pirčevi zgodovini. Mladci pevci in pevke, okrašeni z znaki Slovanske, so mas razočarali s prelepo pesmijo: Vsi zdaj v kolo se vstopimo! — igralci so želi obilo pohvale, saj so igrali in nastopali taktno in izrazito brez vsake zadrege ter pokazali s tem, na kako viski stopnji je naša šola. Koncem igre pa nam je želel mladi pevski zbor z lepo in ubrano štiriglasno donečo pesmijo — lahko noč. Imeli smo zares pravi užitek, zato pa tudi lep uspeh. Nad 200 K čistega dobička v prid invalidom in ubogim dijakom. — Dne 28. junija smo praznovali z vso svečanostjo god našega kralja Petra I. Na povabilo nadučitelja so se vsi uradi, Sokol, gasilno društvo, župan z odborom, več tržanov, okoličanov in šolska mladina z vsem učiteljstvom udeležili ob 8. uri slovesne službe božje. Po končani daritvi pa je zadonela krasna pesem: Bože pravde ti što spase... Zgodovinski dan saj po tolikih letih gorja in muk smo čuli prvič pesem v čast slovenskemu kralju. Globoko se nam je utisnila v srce, ginjeni radosti in veselja smo zapuščali s solzami v očeh hram božji; zato ne zabimo nikdar tega dne.

Naš denarni zavod.

Geslo: Kar plodonošno naložim, v pomoč le sebi podarim.

Hranilnica in posojilnica »Učiteljskega konvikta« v Ljubljani

registrovana zadruga z omejenim jamstvom.

Promet do 30. junija 1919 K 192.841-27. Uradne ure: Vsak četrtek in vsako soboto od 1/25. do 1/26. ure popoldne.

Izdajatelj in odgovorni urednik:

Fran Marolt.

Last in založba »Zaveze jugoslovanskega učiteljstva«.

Tiska »Učiteljska tiskarna« v Ljubljani.

Visoke cene plačujem za lepo, suho

lipovo cvetje.

Apeliram na gg. učitelje, da s pomočjo šolske mladine pospešujejo nabiranje. Vreče za pošiljatev so na razpolago. Takojšnje plačilo proti povzetju! Prosim, zahtevajte pojasnila! Vinko Vabič, veletržec, Žalec pri Celju, Slovenija.